

PRIpravljALNI DOKUMENT ZA PRIHODNJO SKUPNO STRATEGIJO NA PODROČJU ALPSKE KULTURE

September 2024

Kazalo

Povzetek

I. DEL

Uvodne ugotovitve

Specifične alpske vrednote in kaj velja upoštevati

Ključne besede za skupno razumevanje alpske kulture

Elementi za zaključke

II. DEL 1

Pravne podlage

Skupne aktivnosti pogodbenic

Možni cilji skupne strategije

1. "Snovna in nesnovna kulturna dediščina;
2. „Ozaveščenost skupnosti in upravljanje v dobrobit kulture“
3. "Jezikovni pluralizem" ter „Komunikacija in obveščanje, tudi o okoljskih temah“.
4. „Osnovne storitve splošnega in temeljnega pomena“
5. „Odnos med mesti in njihovimi okoliškimi območji, tudi tistimi izven Alp“ in „Vloga podeželskih območij“
6. „Regionalni razvoj“ in „Oskrbovalne verige“

Povzetek

Ta dokument vsebuje nabor uporabnih elementov za pripravo strategije za alpsko kulturo v obdobju italijanskega predsedovanja Alpski konvenciji v dveletnem obdobju 2025-2026.

Izhaja iz priznavanja številnih vrednot, značilnih za alpsko kulturo, zgodovinskega konteksta, v katerem se uveljavljajo, izzivov in priložnosti za Alpe danes ter upošteva institucionalni okvir, ki ga predstavljata Alpska konvencija, katere namen je spodbujati globalno politiko ohranjanja in varstva Alp, ter njena Deklaracija o prebivalstvu in kulturi, ki obravnava vidike, kot so kulturna raznolikost, lokalne skupnosti, kakovost življenja, gospodarske možnosti ter odnos med mesti in podeželjem v alpskem prostoru.

Dokument analizira zgodovinski razvoj človekovega odnosa do Alp in priznava osrednjo vlogo odnosu med naravo in kulturo v alpski pokrajini ter opredeljuje nekatere temeljne korake pri oblikovanju alpske krajinske kulture in estetike. Tako ponuja izbor naravnih vrednot (kot so ekosistemi in edinstvena geološka najdišča) ter kulturnih vrednot (simbolične lokacije, kraji, ki pričajo o prepletanju kultur, jezikov in arhitekturnih slogov), na podlagi katerih so uvedene "ključne besede", ki oblikujejo odnos med naravo, kulturo in civilizacijo v Alpah.

Izzivi, s katerimi se sooča sodobni alpski prostor, vključujejo potrebo po inovativnih pristopih za uravnoteženje tradicije in sodobnosti, vključevanje raznih deležnikov v upravljanje in ohranjanje alpskega prostora ter krepitev vloge Alp pri znanstvenih raziskavah, spremljanju podnebnih sprememb in čezmejnem sodelovanju.

Kot odgovor na te izzive, dokument kot strateške cilje za regijo predlaga ohranjanje in promocijo snovne in nesnovne kulturne dediščine, krepitev identitete skupnosti, sodelovanja in vključevanja prebivalcev Alp, spodbujanje jezikovne raznolikosti, zagotavljanje osnovnih storitev za tukajšnje skupnosti, krepitev odnosov med mesti in podeželjem ter spodbujanje regionalnega razvoja.

Opombe k dokumentu so sestavni del besedila: vsebujejo podroben opis izkušenj, pridobljenih v preteklosti, in izhodišča za prihodnje ukrepe za doseganje zastavljenih ciljev.

I. DELUVODNE UGOTOVITVE

V Alpah najdemo edinstvene naravne vrednote: so pravi geološki muzej na prostem, tod so vidni ostanki več kot tisoč umikajočih se ledenikov, so pravi mozaik zelo raznolikih in čudovitih naravnih pokrajin z izjemno biološko raznovrstnostjo.¹

Krhkost sestave, nestabilnost pobočij in strmost bregov so spodbudili prebivalce, da so razvijali napredne strategije prilagajanja, da so se lahko tod trajno naseljevali z uporabo razpoložljivih virov za svoje življenjske potrebe.

²Preobrazba, ki se je dogajala skozi stoletja, je spremljala človeka pri prehodu iz nehribovca v hribovca, pri čemer so gore postale prostor, kjer je bival in delal. Ta proces je zahteval korenite spremembe pri vzpostavljanju novega prostorskega reda, ki ga lahko imenujemo "kulturna krajina".

Dihotomija med naravo in kulturo je že stoletja osnova zahodnega načina razmišljanja in civilizacije ter jo usmerja pri razumevanju sveta, ki ga sestavljajo elementi, razvrščeni kot naravni (kot so gore, jezera ali gozdovi) ali kulturni (kot so stavbe, mesta, umetnine itd.). Povedano drugače, to civilizacijo sestavljajo naravne dobrine (pričevanja o izjemnih naravnih pojavih) in kulturne dobrine (izjemna pričevanja o človekovi domiselnosti).

V Alpah kulturne vrednote temeljijo na tesni povezavi med človekom in njegovim okoljem. To območje se je izoblikovalo v sedmih tisočletjih edinstvenih kmetijskih, gozdarskih in pastirskih praks in tako predstavlja na svetovni ravni edinstven skupek kulturnih krajin.

Leto 1000 je prineslo velik prelom med dvema modeloma poselitve in začetek novega civilizacijskega procesa v Alpah, ki se je v današnjih časih znašel v krizi in zahteva ponoven razmislek, da bi v celoti razumeli, na kakšni osnovi se je izoblikovala današnja krajina.

Večja prisotnost ljudi je bila odločilna za širjenje mreže naselbin na višjih nadmorskih višinah kot v prejšnjih stoletjih. Pojav je tako pridobil velik družbeno-demografski in politični pomen ter povzročal nenehno nastajanje novih oblik alpske krajine.

---

¹ (Prosto povzeto) Preoblikovano na podlagi objave: "Na stičišču alpske krajine in kulture. Kulturna dediščina in krajina za nov alpski turizem" 28.-30. september 2020 v okviru izvajanja sklepov XV. Konference ministrov alpskih držav (Innsbruck 2019) - <https://www.alpconv.org/sl/domaca-stran/novice-publikacije/novice/podrobnosti/na-sticiscu-alpske-krajine-in-kulture/>
https://www.regione.vda.it/territorio/pubblicazioni/paesaggio_cultura/default_i.aspx.

² Iz analize odnosa med skupinami ljudi in gorami smo se naučili, da hribovci postanejo hribovci na podlagi ugodnih zgodovinskih okoliščin, zaradi katerih so gore privlačne in zanimive z vidika ekstenzivnega izkoriščanja. "Hribovec se ne rodiš, temveč postaneš" (Luigi Zanzi, Le Alpi nella storia d'Europa. Ambienti, popoli, istituzioni e forme di civiltà nel mondo 'alpino' dal passato al futuro, Torino, Cda & Vivalda, 2004 (str. 35).

Da bi v celoti razumeli razloge za človekovo prisotnost v Alpah, je treba začeti na tem mestu. Glavni kulturni prehod se je zgodil v obdobju med 11. in 15. stoletjem, ko so politični odločevalci – cerkveni in posvetni fevdalni gospodje – po ozemeljski razdrobljenosti, ki jo je povzročil propad rimskega cesarstva, ustvarili pogoje za uravnotežen prehod iz divjega naravnega okolja v podeželsko krajino, ki jo je oblikoval človek.

V poznem srednjem veku se je iz previdnostnih razlogov izoblikovalo novo razmerje med človekom in gorami, saj je območje Alp postalo "dežela možnosti" (svobodna) v nasprotju z "deželo (nujne) potrebe" ali "mala domovina" za nove hribovce. Ljudje v Alpah so tako pridobili status "svobodnih ljudi" (*liberi homines*), osvobojenih fevdalnega podložništva.

Svobodni ljudje, ki so jih opolnomočile samoupravne prakse avtonomnih skupnosti, so bili pravo nasprotje hlapčevskim razmeram, v katerih so živeli podaniki v nižinah.

Če ne bi bilo teh zgodovinsko-političnih pogojev, poleg ugodnih razmer, povezanih z optimalnim podnebjem v posameznih letnih časih, se gore ne bi nikoli izvile iz obrobne položaja, prebivalstvo pa ne bi bilo deležno takšne stopnje izobrazbe in šolanja, da bi lahko izstopalo v podeželski Evropi tistega časa.

Od konca 18. stoletja dalje se je neposredno življenje v Alpah postopoma vzpenjalo od najnižje ležečih krajev pa vse do 4000 m nadmorske višine. Z žičniškimi napravami, ki so dostop v visokogorje omogočile širši javnosti, so Alpe postale širše družbeno dostopna izkušnja.

Kulturo v Alpah lahko torej neposredno vidimo kot geografsko lokaliziran ponavljajoč ciklus, čeprav gre za mobilni *perpetuum* odnosov med naravo ter kulturno in zgodovinsko-umetniško dediščino v bolj klasičnem smislu. V alpskih območjih se je zgodovinsko razvijala umetnost. Ohranjale so se stavbe, izdelki in materialni dokazi zgodovine in kulture krajev.

Poleg tega lahko številne alpske kraje zaradi njihove sugestivne moči razumemo tudi kot posebne kraje, kjer so nastajale tradicionalne in sodobne kulture. V primeru alpskih krajev imata umetnost in znanost pomembno vlogo pri oblikovanju in uokvirjanju sodobne krajinske estetike ter znanstvene in filozofske kulture narave. Navedeno dokazuje "dolgotrajen in tesen odnos med ljudmi in njihovim naravnim okoljem", katerega vrednost se kaže tako takrat, ko se fizično izraža na ozemlju, kot tudi ko opredeljuje duhovno in simbolno vez, ki je močno identifikacijska (na globalni ravni) in identitetna (na lokalni ravni).

Značilnost alpske geokulturne regije je tako postala neločljiva vez med naravnimi in kulturnimi sestavinami, ki enakovredno izražajo vrednote. Izraz bogastva odnosov, ki jih je človek vzpostavil z gorami, tako tradicionalnih (podeželske, rudarske, gozdno-pastirske krajine) kot sodobnih (prometne, energetske, turistične krajine), je danes posledica skupnega delovanja narave in človeka, ki izraža interakcijo med človekom in njegovim naravnim okoljem. Gre za vedno razvijajoči se rezultat zapletenih dolgoročnih sprememb in odnosov snovne in nesnovne narave.

POSEBNE ALPSKE VREDNOTE IN KAJ VELJA UPOŠTEVATI

Naravne vrednote, značilne za Alpe:

1. značilna naravna okolja: ohranjenost ekološke domene naravnih značilnosti in procesov, stopnje endemizma, globalno ogrožene vrste in "alpske" vrste;
2. značilni ekosistemi, od vrhov do dolin in ravníc;
3. izjemna geološka, paleontološka in geomorfološka najdišča.

Kulturne vrednote, značilne za Alpe:

1. simbolni in sugestivni kraji v Alpah (zgodovina gorníštva, znani vršaci itd.);
2. posebnosti, ki odražajo izmenjavo med kulturami, kot so alpski prelazi, poti, steze, utrdbe in označene poti (npr. Solna pot);
3. nesnovna dediščina Alp (raznolikost jezikov, ohranjene kulture);
4. vzorci prilagajanja visokogorskih kultur okolju, ki so se odrazili v posebnih krajinah in kulturnih tradicijah, zlasti podeželskih (planšarstvo, pašništvo itd.);
5. primer arhitekturnih elementov in gorskih kompleksov (npr. gorske vasi).

Kaj velja upoštevati:

1. v Alpah obstaja zgodovinska kontinuiteta in bogastvo informacij: raziskave in znanje o "človeški prisotnosti v visokogorju";
2. obstaja alpski "paradoks", čeprav je alpska pokrajina v veliki meri rezultat človekove dejavnosti, se je tu razvila ideja divjine, ki je bila osnova in navdih za ustanovitev prvih ameriških nacionalnih parkov, kot sta Yellowstone in Yosemite (romantična literatura, kot so Potovanja čez Alpe in slikarstvo);
3. v Alpah je v omejenem gorskem prostoru zelo velika koncentracija številnih raznolikih kulturnih krajin,
4. poseben pomen ima sodelovanje ključnih deležnikov, kot so tehnične službe organov lokalne uprave, ki so neposredno odgovorne za upravljanje, nadzor in spremljanje v prostoru,
5. poleg reprezentativnosti, ki je neločljivo povezana z alpsko geokulturno regijo, je treba upoštevati tudi zelo visoko simbolno vrednost nekaterih krajev, ki veljajo za prave referenčne *standarde* na globalni ravni.³

---

³ Med njimi je tudi Mont Blanc, ki predstavlja referenčni standard za nešteto znanstvenih in estetsko-kulturnih študij, ne le o Alpah, temveč tudi o gorah na splošno. Pravzaprav je Mont Blanc priznan kot tisti kraj, na katerega se je osredotočila celotna kulturna revolucija, ki je privedla do opredelitve sodobnega koncepta gora (Joutard, 1986; Debarbieux, 1993; Debarbieux, 2000). Navedeni koncept temelji na znanstvenih dognanjih in raziskovanju v "neutilitaristične" namene in se je z Mont Blanca razširil po vsem svetu (od Alp do severnoameriških in avstralskih gorskih verig ter nato po celotnem planetu).

Nekatera razmerja med prepoznavnimi značilnostmi alpske geokulturne regije so strnjeno predstavljena v spodnjem grafičnem diagramu.

Vse to so "tradicionalne" prepoznavne značilnosti alpske geokulturne regije (od geoloških in glacioloških do ekoloških vidikov in vidikov biotske raznovrstnosti, od krajinskih in estetskih do zgodovinsko-arhitekturnih in etnokulturnih vidikov, od arheoloških do gospodarskih in turističnih vidikov). Ti kraji se ponašajo tudi s številnimi "primati", na primer z najvišjim vrhom v Evropi, ki je gostil prvo znanstveno odpravo v visokogorje in je bolj kot kateri koli drug kraj prispeval k opredelitvi gorske estetike (Ruskin, 1856; Viollet-le-Duc, 1876; Dubbini, 1999; Dixon-Hunt, 2021) ter je že skoraj dve stoletji in pol destinacija, kamor prihajajo obiskovalci zgolj opazovat krajino, od Temple de la Nature iz 18. stoletja do današnjega Skywaya.

Po drugi strani pa je mogoče dodati tudi nove elemente in poudariti tiste značilnosti, ki Alpe v primerjavi z drugimi gorskimi verigami na svetu opredeljujejo kot sodobno in visoko razvito gorsko regijo.

V tem smislu predstavljajo še dodatne poudarjene "alpske" značilnosti, na primer: raziskave in visokošolsko izobraževanje o posebnih gorskih temah svetovnega pomena (ekosistemske storitve in podnebne spremembe), stalno spremljanje podnebnih pojavov svetovnega pomena (umikanje ledenikov), velika razpoložljivost virov in strokovnega znanja za izvajanje doslednih ukrepov varstva okolja, dolga tradicija čezmejnega sodelovanja in sposobnost za družbene inovacije z ohranjanjem kulturnega izročila.

KLJUČNE BESEDE ZA SKUPNO RAZUMEVANJE ALPSKE KULTURE⁴

Sodelovanje: v smislu procesa odločanja o prostorskem razvoju gorskega sveta, v katerega je treba pritegniti tudi tiste, ki imajo razloge za odhod iz goratih območij;

Skupnost: v smislu skupine posameznikov, ki jih povezujejo skupne značilnosti, ki jih posamezniki sami prepoznajo v smislu skupnega biofizičnega okolja ter zgodovinskega in jezikovnega razvoja ter razvoja na področju odnosov.

V alpskem prostoru obstajajo dokazi o sožitju med gorskim območjem in skupnostjo, ki se je nemoteno razvijalo že od prazgodovine, o čemer pričajo na primer petroglifi v dolini Val Camonica (1979).

Zgodovinski razvoj sega vse do srednjega veka in njegov najvidnejši znak je morda eden najbolj reprezentativnih elementov tega, čemur antropološko pravimo kultura, namreč jezik. Danes alpski geografski prostor zaseda tisti kontinuum narečij in dialektov, ki jim je skupno to, da so "manjšinski jeziki".

Velik simbolično-duhovni pomen nekaterihgora (svete gore),

Skupnostno upravljanje nekaterih vrst virov (od lesa in zimske krme do peke kruha) z uvedbo organizacij konzorcijskega tipa in kolektivnih oblik dela. Spomnimo se le na upravljanje voda za namakanje z vzpostavitevjo valdostanskih *rûjev* ali valaijskih *bisses*, ki vodo, zajeto na visokih nadmorskih višinah, pripeljejo do nizkih nadmorskih višin ali stranskih sušnih dolin.

Razvoj posebnih kmetijsko-živinorejskih oskrbovalnih verig, ki temeljijo na proizvodnji trajnih sirov (od sira Savoy *Beaufort* do *Fontine* iz Valle d'Aoste in *Gruyèresov*; Thirault, 2009, str. 8) in na sekundarnem zorenju sirov (kot so *sérac* ali valdostanska *brossa*), starodavno in povsem tipično vinogradništvo (*Lavaux*, *Langhe-Roero* v Monferratu, griči, kjer gojijo grozdje za prosecco).

Gorsko kmetijstvo, katerega cilj je povečati ekonomsko, pravno in socialno kulturo prebivalcev, dopustnikov in odločevalcev (Institut Agricole Régional AO) s pomočjo možnih povezav med gorskim kmetijstvom in turizmom ter povezanosti gorskega kmetijstva z drugimi gospodarskimi sektorji, ob soočanju z birokratskim bremenom pri izvajanju kmetijske dejavnosti.

Od avtonomne skupnosti v dolini Val Maira v pokrajini Cuneo do petih dolin *Briançon Escartons* (*Grand Briançonnais*, *Queyras*, *Oulx*, *Pragelas*, *Chateau Dauphin*), od "Consorterie" v Valle d'Aosti do skupnosti walser v Valaisu, tiste v Graubündnu, Vorarlbergu, od tirolskih "zaščitenih kmetij"

---

⁴ Kot izhajajo iz poročila o prejšnjih srečanjih delovne skupine za alpsko kulturo in v luči italijanskega predsedovanja Alpski konvenciji v obdobju 2025-2026.

(Erbhof) do Veličastnih skupnosti Dolomitov (Magnifiche Comunità delle Dolomiti) v Trentu in Cadoru s skupnimi "pravili" in "soseskami" (Vicinie).

Obdobje "odprtih Alp", ki ga je opisal savojski geograf Paul Guichonnet, predstavlja izhodišče, ki ga velja ponovno preučiti v teh letih krize za gorski svet in identiteto njihovih prebivalcev. Etnografske raziskave, ki so predstavljale začetno jedro tako imenovane "revizionistične paradigme" in katerih velika zasluga je bila, da so razbile sodobni stereotip o zaostalem hribovcu, so goram v Alpah povrnilo tudi njihovo vlogo strateškega območja v središču Evrope. Ugodno podnebje in politike, osredotočene na alpski svet, nas še vedno opominjajo, da je mogoče premagati nepredstavljive ovire pod pogojem, da dozori prava politična volja.

Vrednost masiva Mont Blanc so na primer zelo zgodaj prepoznale *predvsem* lokalne skupnosti treh držav, ki si delijo njegovo ozemlje, saj so bile sposobne na inovativen način ustvariti materialno podporo in organizirati človeške vire, potrebne za takšno vlogo posrednika med človekom in naravo.

Navedeno je zahtevalo prilagoditev varstvenih vidikov in usmeritev *upravljanja* v osemdesetih letih prejšnjega stoletja tudi na osrednji ravni s čezmejno konferenco Espace Mont-Blanc za upravljanje enotnega masiva, ki si ga delijo Francija, Italija in Švica.

Zaznavanje/pripovedovanje: v smislu zaznavanja posameznika od znotraj (prebivalcev Alp) in od zunaj (s strani tistih, ki prihajajo iz krajev izven Alp);

Pomembni alpski vrhovi so s svojo visoko nadmorsko višino in ledeniški pokrajinami dolga stoletja vzbujali strah pri prebivalcih v tej regiji in popotnikih, ki so šli skozi te kraje. Mont Blanc je bil zato prekleta gora, "Mont Maudit", kot so ga imenovali še v 18. stoletju. Do takrat so visoke gore – zlasti ledeniki – veljale za kraljestvo skrivnostnih božanstev, pošasti in hudobnih duhov: nedostopen in strašljiv prostor, kamor se človek ni smel niti podati niti ni mogel tam preživeti. Kraji na Zemlji, ki so jih ljudje uvrščali med nedostopne, nedosegljive in od katerih so se previdno držali na razdalji; kraji, kamor so starodavne družbe v svojem dožemanju prostora umeščale božanstva ali pošasti (kot je dobro dokumentirano v novejšem Dall'Ò, 2019), ki jih je v ljudskih bajkah veliko.

Z določenega vidika bi lahko rekli, da dosežek iz 18. stoletja ne bi imel pomena, ki se mu je takrat pripisoval, razen tistega v okviru predhodnega kulturnega pojmovanja Mont Blanca kot prepovedanega kraja, t.j. kot neznanega, nepoimenovanega in nedotakljivega kraja, ki se ga je treba na daleč izogibati. Gre torej za sveti kraj, ki lahko kulturno oblikuje prostor okoli sebe.

Verjetno ni naključje, da gre po mnenju nekaterih pri alpinističnem osvajanju Mont Blanca in poznejšem postopnem vključevanju njegovih vrhov na seznam sodobnih turističnih znamenitosti za skrunitev, kateri je razvoj masovnega obiska podvrigel naravne prostore, vendar, kot vemo, ni mogoče oskruniti nečesa, kar ni bilo prej posvečeno.

Nova romantična estetika, ki se je uveljavila že v 17. stoletju, je visokogorje prepoznala kot območje, kjer je narava veličastna, vzvišena in še vedno nedotaknjena. V tem procesu so imeli najpomembnejši vrhovi vodilno vlogo pri razvoju. Literarni in estetski navdih so namreč črpali iz poročil in opisov, ki so jih objavili najznamenitejši razumniki in kulturniki tistega časa (Jean-Jacques Rousseau, Johann Wolfgang von Goethe, Alexander von Humboldt, John Ruskin, J.M. William Turner, Lord Byron, Mary Shelley, Samuel Coleridge, Alexander Dumas, Victor Hugo in še nekateri drugi). Iz del teh umetnikov in književnikov se je nova estetika gorskega sveta razširila na sam pojem narave. Podrobneje so William Turner, J. Ruskin in E. Viollet-Le-Duc Mont Blanc izbrali za glavni predmet svojih študij gorske pokrajine in s tem prispevali k temu, da se je izoblikoval standard gorske estetike.

Postopno odkrivanje alpskih vrhov skozi generacije kot naravnih elementov – veličina, veličastnost in mogočnost –, ki so kot celota obravnavani kot nosilci reprezentativnih estetskih vrednot, je na različne načine prispevalo h kulturnemu raziskovanju visokogorja: kot viru umetniškega navdiha, kot prostoru za gorniško dejavnost zaradi tehnične zahtevnosti in lepote pokrajine, kot veličastni pokrajini, ugodni za razvoj turizma, ki temelji na prostočasnih dejavnostih na prostem.

Prvi vzpon na Mont Blanc, ki ga je leta 1786 opravil Horace-Bénédict de Saussure, naravoslovec iz Ženeve, velja za začetek sodobnega gornišstva, s katerim se je začelo raziskovanje velikih gorskih verig na svetovni ravni (od evropskih Alp, prek novozelandskih Alp, do širnih prostranstev Severne Amerike in nato do gorskih verig v Aziji), ki je za vedno spremenilo odnos človeka do visokogorja in to ne le v zahodnem svetu.

Raziskovanje Mont Blanca je spodbudila razsvetljenska težnja po spoznavanju narave in znanstvenem raziskovanju, ki je za seboj potegnila svetovno znane umetnike in književnike ter spodbudila nastanek romantične estetike in oblikovanje nove predstave o visokogorju, ki je občutke strahu in groze nadomestila z razumnim dojemanjem in izkušnjo "vzvišenega".

Zaradi navedenih značilnosti, skupaj z izjemnimi naravnimi danostmi, so Alpe postale sodobna krajina univerzalne kulturne in estetske vrednosti.

V Alpah so se rodili in razvili alpinizem, gorski turizem in zimski športi (prve zimske olimpijske igre so v Alpah potekale leta 1924).

Dogodki, tradicije, ideje ali umetniška in literarna dela, s katerimi so povezani glavni alpski vrhovi, imajo v različnih obdobjih izjemen univerzalni pomen. Postali so simbol samega pojmovanja visokogorja in njegovih različnih sestavnih delov, tako naravnih kot kulturnih, razumskih in estetskih.

Funkcionalnost: v smislu osnovne paradigme in odziva na potrebe skupnosti, kot v primeru arhitekture, ki bi jo bilo treba obravnavati kot sredstvo in orodje za doseganje ciljev.

Od prvih koliščarskih naselbin kulturno specifičnost prostora okoli alpskih vrhov opredeljujejo tudi elementi, ki so deloma skupni celotnemu antropološkemu kontekstu, opisanemu v delu *Alpine Upland Communities* (Viazzo, 1989). To so na primer:

- romanska tipologija poselitve (skupnosti, ki živijo v strnjenih naseljih - zaselkih - stran od posestev), ki je tradicionalno nasprotna germanski (samostojna stanovanjsko-kmetijska posestva, razpršena po ozemlju, kot pri zaščitenih kmetijah na Južnem Tirolskem (a maso chiuso); Bartaletti, 2009, str. 47-49,
  - uvedba upravljanja s prostorom po vertikali, z bivališčem na dnu doline, z vmesnimi postajami na polovici pobočja (maggenghi, za spomladansko in jesensko pašo) in poletnimi planšarijami na visoki nadmorski višini, ki vsi pripadajo isti družini;
- Navedena porazdelitev omogoča tako imenovano planinsko pašništvo na kratke razdalje (inarpa/desarpa v Valle d'Aosti) v zahodnem alpskem loku, ki je izkazano vse od novejšega dela mlajše kamene dobe (Curdy, 2007 za švicarski Valais), in krčenje gozdov za povečevanje travniških površin. Kombinacija teh značilnosti, ki ustreza konceptu alpskih gospodarstev po klasičnem pojmovanju Philippa Arbosa, kaže na izjemno kontinuiteto v Zahodnih Alpah vse do najsodobnejših sistemov pridelave (Thirault, 2009, str. 8).

"Alpsko arhitekturo napačno opisujejo kot rustikalno in slikovito," pravi Giovanni Simonis v svoji knjigi „Costruire sulle Alpi“ (Gradnja v Alpah).

V gorskem svetu se je vedno gradilo s tehniko, ki se je izredno dobro prilagajala ekstremnim vremenskim razmeram, na primer temperaturam, temperaturnim nihanjem, padavinam, vetru, nagibom terena, snežnim obremenitvam, zemeljskim in snežnim plazovom.

Vrednote tradicionalne alpske arhitekture so lahko zgled sodobni arhitekturi. Res pametne tehnične rešitve so vedno izhajale iz opazovanja konteksta in njegovih virov:

- preprosta gradnja s tisto malo materiala, kar ga je bilo na voljo v okolici, je omogočila nastanek prepoznavnih tipov stavb z jasno izraženo identiteto, ki še vedno navdušujejo s svojo preprostostjo,
- veliko pozornosti je namenjene funkcionalnosti stavbe in zagotavljanju pogojev ter prostora za družinsko gospodarjenje in gospodarjenje na ravni skupnosti,
- skrb za dobro počutje prebivalcev z domišljenim orientiranjem hiš, zagotavljanjem ogrevanja in izolacije.

"Čim težji je naravni izziv, tem bolj kompleksna je tehnološka rešitev" L. Zanzi.

Graditelji so v gorskem svetu tradicionalno posvečali skrb svojemu prostoru, funkcionalnosti, izolaciji, prezračevanju, estetiki, komuniciranju in ekonomičnosti.

Otopljive kulturne značilnosti, poleg najbolj značilnih plezalnih, poti predstavljajo tudi gostota planinskih koč in visokogorskih mehanskih sredstev za dostop. Zaradi svojega števila (gorske kočice in bivaki), starosti gradnje in tehnološke raznolikosti (tehnična sredstva za dostop) se uvrščajo med pomembne in izjemne gradnike.

Z leti so se namestitveni objekti in naprave za dostop do gora – iz ravnin v doline in iz dolin v visokogorje – množili in postajali vse bolj raznoliki: železnice in nato žičnice so primeri številnih zgodovinskih tehnoloških dosežkov, kot na primer železniška proga čez Semmering (1998) in Bernina (2008).

Sodobna alpska arhitektura, ki vključuje arhitekturno in krajinsko kultura gora, se že leta razvija kot trajno razvijajoče se raziskovalno področje.

Hibridizacija: v smislu zaželenega pojava, bistvenega pomena za prehod k inovativnim procesom in pridelkom/izdelkom;

Inovacija: v smislu uvodnega (pogosto povezanega s hibridizacijo) in selektivnega procesa izbora novih praks (samo najučinkovitejše in najuspešnejše bodo postale "tradicija"), ki ustvarjajo vrednost ob upoštevanju konteksta obravnavanega prostora.

Zlasti v alpskih skupnostih se prepogosto srečujemo z dvema nasprotujočima si stališčema: na eni strani s sprejemanjem globalizacije/poenotenega načina ravnanja in življenja, na drugi strani pa z odzivanjem na spremembe s poudarjanjem tradicije, dobro izražene v reku: "'vedno' se je tako delalo, kot nekoč, v starih časih".

Prvi odziv je prepogosto spodbujal nekritično odprtost za kulturno posnemanje urbanih slogov velemest v gorskih vaseh, drugi pa je povzdigoval idealistično videno tipično "folklorizacijo" družbenih običajev in tako notranjo vzgojno vrednost tradicije spremenil v navadno pasatistično retoriko.

Večplastne identitete imajo veliko vzgojno vrednost, saj so protiutež občutku zmedenosti, izgubljanju lastne identitete, sposobnosti osmišljanja stvari, občutku izgubljenosti (izguba znane empatične pokrajine), tiste odtujenosti, ki jo je Ernesto De Martino imenoval "prostorska tesnoba".

Smo na koncu več kot tisočletnega procesa, ki je oblikoval odnos med človekom in gorami v skladu z določenimi kanoni, prepoznavnimi v krajinskih izrazih. Današnje hitre kulturne spremembe narekujejo nove oblike razvoja za gorske predele, pri čemer se ljudje, ki jih naseljujejo, zavedajo, da lahko postanejo tvorni dejavniki sprememb, vendar ob doslednem upoštevanju kontinuitete.

Alpe, kot jih poznamo danes, so morda eden najlepših simbolov sodobnosti, pri čemer je s tem izrazom mišljeno natančno določeno zgodovinsko obdobje naše kulture, ki se je začelo v 18.

stoletju in se je pravkar zaključilo, za katero je značilen nalezljiv optimizem naše kulture, se pa po drugi strani precej razlikuje od sedanjosti, negotovosti teh časov, v kateri se vera v čudovito prihodnost in napredek človeškega rodu umika vprašanjem, povezanim z našo prihodnostjo na tem planetu in razsežnostjo svetega (tako novega kot starega), ki v ospredje postavlja odnos človeka do naravnega okolja, v katerem živi.

Nekateri alpski masivi, začeni z Mont Blanc, so bili od sredine 18. stoletja podlaga za pomembna znanstvena opazovanja.

Mnoga od teh opazovanj so bila opravljena na področjih, ki so se kasneje razvila v glaciologijo, geologijo, biogeografijo itd., in so privedla do razvoja pomembnih teorij, ki se še danes navajajo v znanstveni literaturi na področju naravoslovja.

Številne znanstvene raziskave še danes, tako kot takrat, potekajo s pomočjo profesionalnih alpinistov. Zato povsem drži, da so imele Alpe odločilno vlogo pri nastanku sodobnih naravoslovnih znanosti in so tako postale nezmotljiv element, na katerem temelji sodobnost zahoda. Tu prihaja človek v stik z naravo in tako nastajajo številne prakse, hkrati pa se lahko na ta način izražajo številne nematerialne vrednote, povezane z njimi.

Številni znanstveniki in obiskovalci Alp zato na lokalni in mednarodni ravni slavijo moč in lepoto njihove naravne pristnosti.

Švicarske Alpe Jungfrau-Aletsch so na primer kulturna krajina, ki jo sestavljajo predvsem naravni elementi, vendar je njena kvalifikacija močno obremenjena s kulturnimi značilnostmi njene naravne zgodovine, katere znanstveni pomen, ki izhaja iz zahodne filozofije, ta je izumila sodobno pojmovanje narave, je bil zagotovo odločilen in je uvedel nekakšno "moderno kozmogonijo".

Tako je nastalo gibanje za raziskovanje in spoznavanje teh neprijaznih in negostoljubnih krajev, ki so danes med glavnimi območji za opazovanje in preučevanje podnebnih sprememb v alpskem okolju.

Iz tega je mogoče razbrati tri pomembne netradicionalne kulturne povezave:

1. za zgodovino sodobne znanosti se v visokogorskem okolju izvajajo znanstvene študije in prihaja do raznih odkritij (H-B. de Saussure, J. Janssen, J. Forbes);
2. za razvoj estetike vzvišenega in moderne ideje visokogorja gre za referenčni primer za študije o estetiki gora, ki so jih izdelali vodilni razumniki, umetniki in literati romantične dobe (J. Ruskin, J.M.W. Turner, E. Viollet-le-Duc);
3. za zgodovino alpinizma predstavljajo referenčno območje za ves svet v smislu kulturne tradicije moderne dobe (vzpon J. Balmata in M. G. Paccarda velja za ustanovni dogodek gornišтва).

V kontekstu notranje povezanih in hkrati navzven odprtih gora so alpski prelazi predstavljali stičišče, ne pa mejnik, po zgledu "državnega prelaza" (Staat Pass), ki ga je tako poimenoval bavarski geograf Karl Haushofer (1869-1946). Odnos med človekom in gorami je postajal vse bolj odprt za izmenjavo, vse več pozornosti je posvečal varstvu okolja in predstavljal je pomembno podlago za poudarjanje estetskih vrednot, značilnih za udomačeno kulturno krajino.

Kulturni pojav gorskega turizma je tako povzročil novo prostorsko organizacijo teh dolin, kjer so se prvič nekatere vasi spremenile v letna in zimska letovišča, kar priča o novem razvoju in novem načinu gospodarjenja v Alpah.

Iz Alp izvirajo tudi gorski običaji in pravila, ki veljajo za referenčna na tem področju; tu je namreč nastal in se razvil poklic gorskega vodnika, ki že tradicionalno izvaja nadzor in upravljanje v visokogorju. Zgodovinska sedeža alpskih vodnikov v Chamonixu in Courmayeurju pričata o tej dolgi tradiciji. Ta združenja so imela zlasti pionirsko vlogo pri usklajevanju varnosti in reševanja v gorah.

ELEMENTI ZA ZAKLJUČKE

Samo tiste civilizacije, ki so sprejele novosti, jih znale upravljati in vključevati inovacije s funkcionalnim prilagajanjem, so uspеле preživeti.

Zato bo torej treba ohraniti nekatere tradicionalne identitete, seveda, če ne gre za muzealizirano dediščino. To dediščino je treba ohraniti živo, zlasti v funkcionalnem smislu, čeprav je treba količino prenesenih elementov ponovno ovrednotiti.

Identitete, ki se zapirajo vase, so obsojene na propad. To se je zgodilo vsem civilizacijam, ki so izumrle in padle v pozabo.

Nov odnos med človekom in gorami bo treba vzpostaviti, kot se je to dogajalo v času, ko so bile Alpe odprte, in sicer z novim "oblikovanjem" zavesti. Institucije morajo sprejeti pogumne odločitve, da bi podprle številne pobude, ki se, čeprav le tu in tam, začenjajo izvajati po celotnem alpskem loku. Vendar obstaja nevarnost, da bi takšno početje ostalo le nekakšno postmoderno junaštvo ali oblika novoromantične spontanosti, če predstave o gorskem svetu ne bomo v celoti postavili na novo, kar velja tudi za ponovno izborjen središčni in kulturni pomen gora in njihovo vlogo območja, ki zagotavlja proizvodnjo virov visoke kakovostne vrednosti.

Odporne identitete je mogoče oživiti le na podlagi ponovnega vzpostavljanja ravnovesja med tradicijo in inovacijami, med lokalnim in globalnim, katerega zrcalo so krajine – življenjski prostori v nastajanju.

⁵Zato bi bilo treba vzpostaviti povezavo med temi hipotetično stigmatiziranimi izhodiščnimi točkami in cilji deklaracije "Prebivalstvo in kultura", sprejete na 9. alpski konferenci v Alpbachu (AT) leta 2006, ki so povzete v pet področij:

- „Zavest o pripadnosti skupnosti in sodelovanje“,
- „Kulturna raznolikost“,
- „Življenjski prostor, kakovost življenja in enake možnosti“,
- „Gospodarski prostor“,
- „Vloga mest in podeželja“;

in tudi v povezavi z glavnimi ugotovitvami *končnega POROČILA ODBORA ZA PREVERJANJE XVII. ALPSKI KONFERENCI O IZVAJANJU DEKLARACIJE (REPORT OF THE COMPLIANCE COMMITTEE TO THE XVIIIITH ALPINE CONFERENCE ON THE IMPLEMENTATION OF THE DECLARATION)*⁶, ki ga bo sedanje slovensko predsedstvo 21. januarja 2025 predložilo ministrom.

II. DEL

Pravne podlage

Pogodbenice Alpske konvencije zagotavljajo celovito politiko ohranjanja in varstva Alp, pri čemer enakovredno upoštevajo interese vseh alpskih držav in njihovih alpskih regij ter Evropske unije, vire pa uporabljajo odgovorno in trajnostno.⁷

Čezmejno in čeznacionalno sodelovanje za alpski prostor je okrepljeno ter geografsko in tematsko razširjeno.

Za doseganje tega cilja pogodbenice sprejemajo ustrezne ukrepe, zlasti v političnem okviru Deklaracije „Prebivalstvo in kultura“⁸, za katero Konvencija določa spoštovanje, ohranjanje in spodbujanje kulturne in družbene identitete lokalnega prebivalstva ter zagotavljanje osnovnih življenjskih virov zanj, zlasti okolju prijazno poselitev in gospodarski razvoj, ter spodbujanje medsebojnega razumevanja in sodelovanja med alpskim in ostalim prebivalstvom.

---

https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Declaration_Population_and_Culture_SL.pdf

⁶ že posredovano.

⁷ V skladu s 1. odstavkom 2. člena Konvencije.

⁸ V skladu s 2. odstavkom 2. člena Konvencije.

Na VIII. Alpski konferenci v Garmisch-Partenkirchnu so leta 2004 sklenili, da pripravijo politično deklaracijo na temo „Prebivalstvo in kultura“.⁹

Besedilo Deklaracije „Prebivalstvo in kultura“, sprejete na IX. Alpski konferenci v Alpbachu leta 2006, vključuje cilje na petih področjih:

1. „Zavest o pripadnosti skupnosti in sodelovanje“;
2. „Kulturna raznolikost“;
3. „Življenjski prostor, kakovost življenja in enake možnosti“;
4. „Gospodarski prostor“;
5. „Vloga mest in podeželja“;

ter ukrepe, ki so kot primeri navedeni v Prilogi in ki se jih pogodbenice Alpske konvencije zavezujejo sprejeti.

Skupne aktivnosti pogodbenic

Ministri so se ob sprejetju Deklaracije v Alpbachu leta 2006 med drugim zavezali, da bodo podpirali koristne pobude, s katerimi bodo prebivalstvo, nevladne organizacije, občine in regije lahko dejavno sodelovale pri izvajanju Deklaracije „Prebivalstvo in kultura“ za trajnostni razvoj alpskega prostora. Do tega je prišlo na podlagi predloga Italije, ki je želela uvesti skupne dejavnosti pogodbenic v različnih delih alpskega prostora, z namenom, da bi občine in regije seznanili z Deklaracijo „Prebivalstvo in kultura“.

Lahko rečemo, da se heterogena struktura Okvirne konvencije odraža tudi v vsebini Deklaracije „Prebivalstvo in kultura“. Še posebej je poudarjena raznolikost alpskega prostora kot skupna in stalna vrednota, ki je sestavni del vseh operativnih priporočil in ukrepov.

Zelo pomembno je dejstvo, da je bila ključna pravica prebivalcev alpskega prostora, da preživijo in delajo na teh območjih za vedno, izrecno zapisana kot temelj Deklaracije. Deklaracija nudi edinstveno priložnost, da se izpostavi potencial Alpske konvencije tudi kot orodja za socialno in kulturno promocijo. Predvsem pa je treba odgovoriti na vprašanje, kako prebivalcem alpskega prostora zagotoviti socialni, kulturni in gospodarski razvoj, ki bo usklajen z zaščito in trajnostnim upravljanjem okolja, ter na vprašanje, kako zaustaviti grozeče strukturno siromašenje alpskega loka¹⁰.

---

⁹ Deklaracija „Prebivalstvo in kultura“ predstavlja politično zavezo pogodbenic, ki kot taka po mednarodnem pravu ni zavezujoč dokument. Vendar je Konferenca pogodbenic sklenila, da jo bo preverila v skladu s sklepom VII/4, ki je bil sprejet na VII. Alpski konferenci, in štiri leta po sprejetju deklaracije, na osnovni novih izkušenj pri njenem izvajanju, proučila primernost priprave protokola „Prebivalstvo in kultura“. Preverjanje izvajanja Deklaracije zato ne more temeljiti na ugotovitvi, da niso bile izpolnjene obveznosti po mednarodnem pravu, temveč lahko ponudi zgolj konkreten seznam ukrepov, ki so jih pogodbenice sprejele 20. 09. 2024v skladu z zahtevami Deklaracije. To velja še toliko bolj, ker Deklaracija ne vsebuje dokončnega seznama izvedbenih ukrepov, temveč so ti navedeni le kot primeri za uresničitev njenih ciljev.

¹⁰ V zvezi s tem prim. 2. in 5. točko Sklepa TDR 11 z VIII. zasedanja Alpske konference in 1. točko Sklepa TDR 11 z IX. zasedanja Alpske konference:

Možni cilji skupne strategije

V ta namen je bilo možno – in na tem mestu menimo, da tudi ustrezno – glavne cilje *ponovno prerazporediti v skupine* (zlasti tiste iz Deklaracije „Prebivalstvo in kultura“), ki bi jih bilo mogoče uresničiti na področju alpske kulture v okviru izvajanja Politične deklaracije, kar bi lahko spodbudilo nastanek skupne strategije pogodbenic, ki bi jo sestavljali **specifični ukrepi za promocijo in podporo**:

1. „Snovna in nesnovna kulturna dediščina“

- Vzpostavitev in širitev dokumentacijskih centrov (tudi lokalnih in v vsakem primeru dostopnih na daljavo) kulturne in naravne dediščine, tako snovne kot nesnovne, ter njihovo povezovanje v mreže¹¹;
- Ukrepi za obvladovanje nevarnosti izgube zgodovinskega in kulturnega vedenja o alpskem prostoru z namenom, da se spodbudi oživljanje spomina v vidu sodobnosti¹²;
- Obnova, ohranjanje in valorizacija objektov in stavb zgodovinske in arhitekturne vrednosti¹³;

Da bi zaščita alpskega prostora kot celote ostala tema, s katero se lahko poistovetijo vsi prebivalci tega območja, je treba razširiti vsebino deklaracije in neposredno zainteresiranim osebam ponuditi konkretne možnosti sodelovanja.

Opozoriti je treba tudi, da deklaracija vključuje cilje, ki so lahko različno pomembni glede na posamezno geografsko območje, kot to velja za cilje spodbujanja rabe regionalnih jezikov.

Na splošno se torej lahko poskuša uresničiti ustrezne cilje, odvisno tudi od razpoložljivih sredstev, vendar v številnih primerih zgolj pripadnost določenemu območju uporabe Alpske konvencije ne zadošča za uvedbo posebnih ukrepov, ki morajo segati dlje.

¹¹ Za primer Italije (snovna in nesnovna kulturna dediščina) glej spletno stran <https://catalogo.beniculturali.it/> iz leta 2021, kjer je zbranih 2.600.000 zapisov o italijanski kulturni dediščini.

¹² tudi z obnovo tematskih poti, začeni pri tistih, ki od nekdanj prečkajo alpski prostor. Arheološka odkritja potrjujejo, da gre za dediščino ljudstev, ki so v Evropo prinesla kmetijstvo, obdelovanje kovin in druge elemente, ki jih danes štejemo za temelje naše kulture, včasih zaznavne le s sodobno tehnologijo (sonar in radar). Prepogosto se te dediščine ne zavedajo niti domačini.

¹³ Poplave, gozdni požari in druge naravne nesreče, poleg človeških življenj in gospodarske infrastrukture, od nekdanj, zlasti pa danes, ogrožajo kulturno dediščino. Za varovanje kulturne dediščine pred naravnimi nesrečami so potrebni nacionalna in nadnacionalna orodja, sistemi upravljanja in smernice za ukrepanje in sicer:

- pravni okvir, znanje in kompetence za organizacijo varovanja kulturnih virov;
- inovativni pristopi pri obvladovanju tveganja, ki vključujejo napredne tehnologije za spremljanje in ohranjanje dediščine, vključno z uporabo senzorjev za zgodnje odkrivanje škode in računalniških

Varstvo, obnova in izboljšanje naravnih in kulturnih krajin, ki imajo identitetno vrednost na območju Alp in so pomembne za življenje prebivalstva v Alpah, v duhu Evropske konvencije o krajini (EKK).

- Sodelovanje med muzeji, izobraževalnimi ustanovami in zasebniki¹⁴;
- Inovativne oblike kulturnega izražanja, prilagojene potrebam alpskega prostora¹⁵;
- Informiranje in izobraževanje (izobraževalni programi, natečaji, eksperimentalne delavnice itd.) za prenos zgodovinskih/tradicionalnih alpskih znanj in tehnologij¹⁶.

2. Ozaveščenost skupnosti in upravljanje v dobrobit kulture

Prenašanje alpskih vrednot s pomočjo:

- medsebojnega poznavanja, mrež in partnerstev med alpskimi lokalnimi in regionalnimi organi/organizacijami, tudi čezmejnimi¹⁷;
- krajev, kjer se zbirajo ljudje in rekreacijskih objektov, ki upoštevajo zlasti potrebe in zahteve prebivalstva ter regionalne/lokalne posebnosti;¹⁸
- gradnje, vzdrževanja in obnove objektov za kulturne dejavnosti (vključno z muzeji in razstavišči ali podobnimi objekti) in šport v skladu s pogoji socialne in okoljske združljivosti¹⁹;

---

sistemov za ukrepanje v primeru izrednih dogodkov, ki pomenijo kakovostni napredek pri varovanju virov kulturne dediščine.

¹⁴ Spodbujanje in podpiranje mini muzejev na območju Alp, ki bi združeni v obliko poti po teh muzejih omogočili vpogled v zgodovino in identiteto celotnega prostora (npr. alpske kulturne poti itd.).

¹⁵ Spodbujanje usklajenih ukrepov na območju Alp za ohranjanje nesnovne dediščine in njeno oživljanje s sodobno umetnostjo, dogodki (na primer festivali) in digitalnimi orodji.

¹⁶ Promocija fizičnih in digitalnih razstavnih prostorov, v katerih je mogoče postaviti edinstvene razstave, ki javnost navajajo k razmisleku ne le o zgodovinskih dogodkih, temveč tudi o sedanosti, promovirajo človekove pravice ter alpske in evropske vrednote; specifični kulturni modeli: od tovarniške arhitekture do delovne etike, od rudarstva do obrti in inženirskih znanj; od propada tekstilne industrije v korist azijske proizvodnje s poceni delovno silo do inovacij na področju ekoloških in trajnostnih materialov, bolj etičnih načinov načrtovanja pridelave/proizvodnje in zmanjševanja negativnih vplivov na okolje. Ukrepi za oživljanje in razširjanje spomina na gospodarjenje z gozdovi in vodami, tudi kot obnovljivimi viri energije.

¹⁷ Podpora družbenim raziskavam in kampanjam ozaveščanja o "obmejnosti" in življenju ob meji. Družbeno, gospodarsko, kulturno in duševno razpoloženje; predstavljanje in širjenje zgodb, ki omogočajo, da se na življenje ob meji gleda v skladu s sloganom "tvoja meja je tudi moja meja".

¹⁸ Alpe že od nekdaj predstavljajo most med različnimi kulturami in prebivalci. Skozi zgodovino so jih prečkali migranti, trgovci in vojaki, zaradi česar je ta regija kulturno zelo kompleksna. Vprašanje priseljevanja v Alpah je v zadnjih desetletjih vse pomembnejša tema, po eni strani zaradi odseljevanja lokalnega prebivalstva v mesta, po drugi strani pa zaradi prihoda novih priseljencev, pogosto iz nealpskih, tudi neevropskih držav, ki iščejo nove življenjske in delovne priložnosti (Cavallaro, 2007).

Potrebne bi bile usklajene politike in ukrepi za reševanje pomembnih izzivov na področju vključevanja in socialne kohezije ob hkratni krepitvi lokalnih kulturnih in socialnih virov.

¹⁹ Spodbujanje novih rešitev za reševanje družbenih, gospodarskih in okoljskih izzivov alpskih regij. Tehnološke in metodološke inovacije, ki spodbujajo nove načine sodelovanja z bolj vključujočimi in

- valorizacije ukrepov socialnega financiranja, prostovoljstva in vzajemne pomoči zlasti na območjih, ki to posebej potrebujejo in/ali prikrajšanih/oddaljenih območjih²⁰;
- izobraževanjem in izpopolnjevanjem za organe odločanja na temo sodelovanja, posredovanja in sposobnosti načrtovanja pri izvajanju procesov lokalne Agende 21²¹;
- Programi informiranja in usposabljanja o Alpski konvenciji in njenih protokolih;
- olajšanim dostopom prebivalstva do informacij, do zgodovinskih, gospodarskih in okoljskih znanj o alpskem življenjskem prostoru;

3. „Jezikovni pluralizem“ ter „Komunikacija in obveščanje“, tudi o okoljskih temah

Tema izobraževanja na splošno,

- spodbujanje jezikovne raznolikosti in večjezičnosti ter jezikovnega vključevanja migrantov²²;
- razširjanje publikacij in zagotavljanje večjezičnih tiskanih in drugih medijev, tudi na najbolj oddaljenih območjih, zahvaljujoč javnim in zasebnim ponudnikom;
- kulturne prireditve, zlasti glasbene, literarne in/ali gledališke prireditve v lokalnih jezikih, jezikovni tečaji preko tiskanih in elektronskih medijev;

---

trajnostnimi politikami. Inovacije, ki jih navdihujejo bolj socialni poslovni modeli in prakse participativnega upravljanja, ki jih je mogoče meriti s posebno programsko opremo. Digitalne rešitve tudi za lažjo komunikacijo, socialno interakcijo in povezovanje storitev s posledičnim boljšim odzivanjem na posebne potrebe različnih starostnih skupin na območju, kot so Alpe, da bi izboljšali kakovost njihovega življenja.

²⁰ Spodbujanje inovativnih metod socialnega investiranja (npr. obveznic s socialnim učinkom, ki omogočajo financiranje javnih storitev z zasebnimi naložbami, vezanimi na doseganje merljivih socialnih rezultatov). Novost v načinu razmišljanja o financiranju socialnih storitev s poudarkom na učinkovitosti in trajnosti. Tako pridobljena omejena finančna sredstva ne morejo zadostiti potrebam starajočega se prebivalstva in vse večjega števila mladih, ki se ne izobražujejo, ne zaposlujejo ali usposablajo (NEET). Ti naraščajoči socialni izzivi zahtevajo socialne inovacije in podlago za novo gospodarstvo, ki bo povezovalo javni, zasebni in tretji sektor.

²¹ Podpiranje usklajevanja različnih političnih pobud med institucionalnimi okviri, javnimi organi, akademskim in poslovnim sektorjem, zlasti na področju raziskav, inovacij in nadnacionalnega sodelovanja, pri temah posebnega pomena za Alpe, kot so digitalizacija, podnebne spremembe ali ohranjanje biotske raznovrstnosti. Nadnacionalni projekti na področju raziskav, inovacij in sodelovanja na teh področjih so prepogosto omejeni, zato je potreben skupni program za opredelitev prednostnih nalog na področju upravljanja in raziskav (glej na primer Pakt za raziskave in inovacije, ki vsebuje nadnacionalni akcijski načrt med akademiki, podjetniki in raziskovalci).

²² Orodje za socialno načrtovanje v občinah, ki pomaga izboljšati kakovost življenja prebivalcev in priseljencev. Kako je lahko vključevanje uspešno s pomočjo občin, podjetij in civilne družbe. Inovativni pristopi za upravljanje vključevanja, ki združujejo socialne in izobraževalne metodologije ter metodologije oblikovanja politik za reševanje izzivov vključevanja, in sicer z zbirko orodij s priporočili za politike za povečanje privlačnosti območja in socialne kohezije, vključno s pilotnimi projekti, tudi z razvojem novih modelov lokalnega upravljanja, ki učinkovito vključujejo priseljence in manjšine. Povezovanje različnih področij in sektorjev ter združevanje socialnih, gospodarskih in kulturnih vidikov v enoten okvir, prilagojen posebnim potrebam alpskih skupnosti.

- poznavanje prostora, preučevanje in uporaba krajevnih imen, vključno z razlagalnimi oznakami glavnih in/ali najpomembnejših krajevnih/ledinskih imen na območju;
- poznavanje jezikov alpskega loka, zlasti nekaterih pomembnih lokalnih jezikov in narečij, z usmerjenimi šolskimi in informativnimi dejavnostmi za mlade in odrasle;
- strokovno usposabljanje učiteljev in zagotavljanje potrebnih učnih pripomočkov;
- vzpostavitev partnerstev med šolami iz različnih jezikovnih regij na območju Alp;
- umetniški tečaji in delavnice izključno na alpske teme;
- izobraževanje in obveščanje o vprašanih, povezanih z življenjskim prostorom v Alpah;
- pobude za oblikovanje in uporabo obrtnih izdelkov na področju umetnosti in oblikovanja, izdelanih iz lokalnih surovin z območja Alp v skladu z načeli trajnosti²³;
- dogodki in pobude, namenjeni javnosti za obveščanje in ozaveščanje o trajnostni gradnji in trajnostni rabi virov;
- izpopolnjevanje na temo trajnostne gradnje, za gradbene tehnike in pristojne organe.

4. „Osnovne storitve splošnega in temeljnega pomena“²⁴

- ukrepi za boljšo prostorsko porazdelitev osnovnih nujnih storitev, tudi s pomočjo storitev na daljavo, tudi za najbolj nedostopne in/ali oddaljene zaselke²⁵;
- ohranjanje storitev na kraju samem s pomočjo večnamenske uporabe obstoječih objektov/služb, zlasti v višje ležečih krajih;
- obnovitev in izboljšanje ponudbe javnega prevoza na najbolj oddaljene lokacije s povratno vožnjo, kolikor je to mogoče.

---

²³ Spodbujanje inovativnih metod za povečanje privlačnosti izobraževanja na področju obrti in trgovine, ki vključuje tudi delovno prakso. Na primer večjezična orodja za poklicno usmerjanje, ki bodo organizacijam, učiteljem praktičnega pouka in izvajalcem izobraževanja v pomoč pri poklicnem usmerjanju mladih. Krepitev alpskih skupnosti z izboljšanjem infrastrukture in spodbujanjem socialne kohezije s promocijo etike sodelovanja in medsebojne podpore, ki je bistvenega pomena za odpornost skupnosti na območjih, ki so pogosto izolirana in jih pestijo težki naravni pogoji.

²⁴ Javni organi in ponudniki storitev jih običajno upravljajo sektorsko. Zagotavljanje storitev splošnega interesa pa je treba zagotoviti z razvojem celostnih strategij in politik, ki temeljijo na sinergijah med različnimi storitvami.

²⁵ Podeželska gorska območja trpijo zaradi odseljavanja in gospodarsko nazadujejo, ker manjkajo ustrezne ustrezne (javne) storitve, infrastruktura in digitalne kompetence. Digitalizacija je za ta območja velika priložnost, da v primerjavi z mestnimi središči povečajo svojo privlačnost za delo in življenje. Treba bi bilo torej omogočati nastanek nadnacionalnih skupnosti, kar bi omogočilo tako spremembo praks kot dojetje "pametnih" podeželskih območij. Krepitev sposobnosti podeželskih območij bi lahko pospešili z inovativnimi in interaktivnimi digitalnimi orodji za spodbujanje "pametnega prehoda" alpskih območij ob upoštevanju vidikov skupnosti in trajnosti. To pomeni uvajanje inovativnih tehnoloških rešitev za reševanje posebnih alpskih izzivov, kot so geografska izoliranost in logistične težave, vključno z razvojem pametnih prometnih sistemov in napredne komunikacijske infrastrukture, ki bi spremenili način, kako ljudje živijo in delajo v Alpah.

razvoj infrastrukture za prometne povezave, pri čemer imajo prednost kraji, ki so najtežje dostopni s cestnim in železniškim prevozom,
spodbujanje inovativnih pobud in projektov (UI in drugo), prilagojenih posebnostim alpskih območij, za ohranjanje prebivalstva v gorah in zagotavljanje storitev za ljudi, družine in podjetja.
- realizacija večnamenskih točk, ki združujejo kulturne, zdravstvene, komercialne in druge vidike.

5. „Odnos med mesti in njihovimi okoliškimi območji, tudi tistimi izven Alp“ in „Vloga podeželskih območij“

- pobude za ozaveščanje in zavest prebivalcev urbanih središč in alpskega podeželja o skupni odgovornosti do kulturne in naravne dediščine ter o zavestni rabi naravnih virov, tudi v korist prihodnjih generacij²⁶;
- pobude za sodelovanje med velikimi mesti in sosednjimi občinami (tudi čezmejnimi) za medsebojno izmenjavo izkušenj in za nadobčinske projekte (na nacionalni in nadnacionalni ravni), ki zasledujejo cilje v skladu z Alpsko konvencijo na področju okolja, proizvodnje in poselitve²⁷;
- priznavanje majhnih in srednje velikih urbanih središč v Alpah kot točk policentričnega gorskega urbanega sistema, ki se lahko odziva na potrebe po zagotavljanju ustreznega okolja za življenje (od kulturnih do gospodarskih in socialnih) tudi na najbolj oddaljenih in visokogorskih območjih;
- programi na posebne alpske teme, izmenjave in obiski študentov in mladih v okviru partnerstev med alpskimi in nealpskimi mesti²⁸;
- izobraževalne in informacijske pobude, namenjene preprečevanju in reševanju konfliktov, ki so posledica raznih oblik rabe prostora.

---

²⁶ Nove tehnologije, kot so internet stvari (IoT), veliki podatki in umetna inteligenca, ter njihova uporaba na način, ki lahko privede do oprijemljivega izboljšanja kakovosti življenja ljudi. Inovacije torej niso razumljene le kot tehnološke, temveč tudi kot metodološke in organizacijske.

²⁷ Vzpostavitev nadnacionalnih skupnosti izobraževalcev, študentov, politikov in strokovnjakov za okolje, da bi povečali ozaveščenost o okoljskih vprašanjih in okrepili občutek pripadnosti širši alpski skupnosti s skupnimi cilji na področju trajnosti.

²⁸ Ali se mladi res ne zanimajo za lokalno politiko? Ali lahko rečemo, da najstniki in mladi odrasli pogosto nimajo možnosti, da bi izrazili svoje mnenje? Preizkusiti je namreč mogoče številne načine vključevanja mladih v lokalno odločanje. S povezovanjem tradicionalnih metod z digitalnimi orodji in interaktivnimi platformami za omogočanje široke udeležbe, ki si prizadeva olajšati sodelovanje med mladimi in institucijami ter premagovati geografske in družbene ovire. Ali pa s spodbujanjem mladih, da se ne prepoznajo kot izolirani posamezniki, temveč kot aktivni člani širše mreže. Ta občutek pripadnosti je ključnega pomena za spodbujanje stalnega in odgovornega ukvarjanja z lokalnimi in regionalnimi vprašanji. Več bi morali delati na pomenu vloge mladih pri upravljanju, s konkretnimi kampanjami za ozaveščanje, da bi učinkovito uresničili cilj, da se podoba mladih kot zgolj oseb, ki so jim politične odločitve namenjene, spremeni v vlogo soustvarjalcev javnih politik.

6. „Regionalni razvoj“ in „Oskrbovalne verige“

- Več sodelovanja med kmetijskim²⁹ in gozdarskim³⁰ področjem, trgovino in turizmom ter drugimi gospodarskimi panogami v skladu z alpskimi³¹ družbenimi, kulturnimi in okoljskimi posebnostmi;

spodbujanje projektov in pobud teritorialnega sodelovanja na čezmejnih in nadsionalnih območjih na skupne teme, kot so vključevanje okoljskih elementov v teritorialni razvoj ter razvoj zelene infrastrukture in ekosistemskih storitev, ki so vključene v operativne politike regionalnega razvoja.

---

²⁹ podpiranje pomena kmetijstva za gospodarstvo alpskega prostora s priznavanjem močne čustvene navezanosti prebivalcev na kmetijsko preteklost. Spodbujanje trajnostnega preciznega kmetijstva za male pridelovalce/proizvajalce hrane z višjo končno vrednostjo. Umetniške, znanstvene in tehnološke raziskave, izkušnje in prototipi se bodo razvijali v različnih ustvarjalnih središčih v regiji. Prehranska dediščina je močan vir identitete alpskega prebivalstva, ki je zaradi odseljevanja, staranja in globalizacije ogrožena. Oblikovanje modela trajnostnega razvoja za obrobna gorska območja, ki bo podpiral ohranjanje in krepitev prehranske dediščine alpskega prostora. Cilj teh projektnih dejavnosti je spodbujati oblikovanje in utrjevanje nadsionalne alpske identitete, ki temelji na skupnih kulturnih vrednotah alpske prehranske dediščine. To velja tudi za način, na katerega je mogoče tradicije na novo interpretirati in jih izboljšati na sodoben način. Uporaba digitalnih orodij za popis in dokumentiranje kulinaričnega izročila, s čimer se nesovna dediščina spreminja v dostopne in uporabne vire ter tako spodbuja bolj ozaveščen in trajnostno naravn turizem. Spodbujanje alpskega prostora kot mednarodne gastronomske destinacije, tudi z vzpostavitvijo centrov za prihodnost znanstvenih raziskav in kulture alpske hrane (na primer: sadjarski atlas starih sadnih sort, ki bo skupaj z legendami, povezanimi s kraji njihovega gojenja, pomagal ohranjati iz tega izhajajočo kulturno tradicijo; semenska knjižnica za ozaveščanje o rastlinskih sortah in njihovi neprecenljivi vrednosti domačih vrst s spodbujanjem biotske raznovrstnosti, lokalne proizvodnje hrane in trajnostne rabe tal.

³⁰ Krepitev kulturne vloge alpskih gozdov, ki ni nič manj pomembna od multifunkcionalne vloge, ki jo imajo alpski gozdovi, kot na primer pri blaženju podnebnih vplivov, prilagajanju in zmanjševanju naravnega tveganja, varstvu biotske raznovrstnosti, v turizmu, pri rekreacijski in terapevtski rabi ter rabi v proizvodne namene. Gozd je bil in še vedno je predmet umetniškega upodabljanja, ki navdihuje pisatelje, kiparje, slikarje in glasbenike, saj vzbuja različna, včasih nasprotujoča si čustva: občasno je kraj meditacije, intimnega razmišljanja ali domišljajske pustolovščine, nenavadnih srečanj, čudenja in strahu. Na glasbenem področju je gozd navdihnil številne znane skladatelje: spomnimo se na Johanna Straussa in njegov znameniti valček "Zgodbe iz dunajskega gozda", ki z rustikalnimi melodijami spominja na gozdne sprehode, tako drage Dunajčanom, ali na Hendla in njegovo "Glasbo iz gozda" (Waldmusik). Če je torej kulturna vloga gozda na literarnem ali glasbenem področju večini dobro znana, pa je človekova raba gozdnih virov, zlasti lesa, na področju glasbil razmeroma slabo poznana (najstarejše glasbilo na svetu je 60.000 let stara neandertalčeva flauta). Dejavnost mojstrov goslarjev ne le da z izdelavo glasbil, ki so edinstvena po svojih zvočnih značilnostih, in ohranjanjem dediščine, ki je zgodovinsko in kulturno zelo pomembna, daje tudi pečat starodavni umetnosti alpskega goslarstva, temveč je hkrati pomemben element povezovanja trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in krepitev kulturnih vidikov gozda. Z izdelavo godal les, ki je zrasel v alpskih gozdovih in so ga obdelovale generacije gozdarjev, postane nesmrten in ponovno zaživi v glasbi, ki jo ustvarjajo instrumenti, ki jih s potrpežljivostjo, spretnostjo in strastjo izdelajo mojstri goslarji.

³¹ Ustvarjanje skupnosti različnih deležnikov, vključno z raziskovalci, podjetniki, politiki in državljani, ki sodelujejo za skupno rabo znanja in virov, kar vodi k oblikovanju orodij, kot je Atlas znanja, okvir za popis znanja na področju tehnologije s pomočjo živih laboratorijev kot učnega orodja.

- promocija regionalnih blagovnih znamk, standardov kakovosti in sistemov za certificiranje kakovosti alpskih proizvodov in storitev ter podpora trženju lokalnih in regionalnih proizvodov³²;
- podpora inovacijam, zlasti pri vključevanju naprednih tehnoloških rešitev za reševanje okoljskih in družbenih izzivov alpskih regij. Sprejemanje trajnostnih tehnologij in novih okolju prijaznih poslovnih modelov za kakovostni preskok v bolj zeleno in tehnološko napredno prihodnost;
- razvoj orodij za seznanjanje s stanjem nepremičnin (na stvarni osnovi in sicer), ki omogočajo pravočasno ugotavljanje lastništva gozdov (osebnega, kolektivnega ali državnega), s čimer se območja trajno vključujejo v ukrepe za zaščito (glej primer lubadarja) in valorizacijo. To velja tudi za preglede rezervoarjev za zimsko in poletno rabo, kar je še posebej pomembno v času, ko je treba nujno posvetiti pozornost rabi vodnih virov.

---

³² Tekstilne vrednostne verige temeljijo na bogati zgodovinski in kulturni dediščini Alp, s posebno estetiko in znanjem, ki danes temelji tudi na vrednotah krožnega gospodarstva in ozaveščenosti o pomenu lokalnih virov. Ta dediščina bi lahko prispevala k ponovni prostorski umestitvi vrednostnih verig, zlasti lokalne tekstilne verige, ustvarjanju skupnih temeljev raziskovalnih in inovacijskih znanj, spodbujanju regionalnega razvoja, krožnega gospodarstva in ustvarjanju delovnih mest ter varovanju pomembnega dela kulturne dediščine.